Nr 307.

Af herr **Branting m. fl.**, *angående utvidgad politisk valrätt och valbarhet.*

Alltsedan 1907, då det s. k. Lindmanska rösträttsförslaget framlades, har den socialdemokratiska riksdagsgruppen inför Riksdagen framställt förslag om en genomgripande *författningsrevision*, innebärande en verklig demokratisering af såväl den politiska som den kommunala rösträtten i vårt land. Vi ha ständigt framhållit, att rösträttskompromissen af 1907—1909, tillkommen i tröttheten tecken, ingalunda af den svenske demokratien ens för en kortare tid framåt kan godtagas såsom en verklig lösning af rösträttsfrågan. Än mindre kan ett ögonblick af oss erkännas, att denna rösträttskompromiss, såsom från högerhåll envist upprepas, skulle innebära någon slags »öfverenskommelse» eller »fredsslut» mellan partierna.

Vi komma därför att alltjämt förnya våra yrkanden på en fullständigt genomförd rösträttsreform, hvarigenom demokratiens princip kan komma till sin fulla tillämpning i såväl stat som kommun.

I en föregående motion, nr 182, till innevarande års Riksdag ha vi redan framställt dessa våra kraf, för så vidt de afse den kommunala rösträtten. Det återstår oss nu att något motivera våra yrkanden beträffande den *politiska* rösträtten, hvartill vi ha så mycket större anledning att i år återkomma, eftersom regeringen i sin proposition nr 110. om politisk rösträtt för kvinnor på samma villkor som för män äfven för sin del erkänt att rösträttsreformen icke är afslutad, utan kräfver att högst väsentligt utvidgas och kompletteras. Men då bör, efter vårt sätt att se, denna utvidgning göras icke blott i en enda riktning, utan fullföljas till verklig allmän rösträtt för alla fullmyndiga och välfrejdade män och kvinnor.

Andra kammaren.

Regeringens nyss nämnda förslag till den politiska rösträttens utvidgning är visserligen ett betydelsefullt steg i rätt riktning, då det i princip bryter med könsstrecket. Men det upprätthåller, så som det är lagdt, alldeles samma inskränkningar och brister som de nuvarande för männen gällande rösträttsbestämmelserna. Ja, verkningarna af alla dessa »streck» skulle för kvinnornas del t. o. m. bli ännu mera kännbara än för männen. I den Widellska utredningen framhålles sålunda (sid. 58) att för de ogifta kvinnornas del fattighjälpsstrecket (»understödsstrecket») »måste komma att drabba kvinnorna i betydligt högre grad än männen», medan flyttningsstrecket antages träffa båda könen ungefär lika och utskyldsstrecket »i långt högre grad drabba männen än kvinnorna». För de gifta kvinnorna har herr Widell räknat med att mannens uraktlåtenhet att betala skatt skulle ovillkorligt beröfva äfven hustrun hennes politiska rösträtt. Hans resultat blir (sid. 60) att för de olika strecken år 1911 stupade 21 procent af männen öfver 24 år, men skulle ha stupat *22,4* procent af kvinnorna, eller i absoluta tal (se reg. prop. sid. 22, noten) af 1,520,666 kvinnor skulle ha stupat ej mindre än *340,563*, medan männen reducerades från 1,349,201 med 283,001. I sanning en väldig skara medborgare, män och kvinnor tillsammans ej mindre än *623,564*, inemot *en fjärdedel* af hela antalet öfver 24 år, som alltså skulle efter regeringsförslagets »allmänna» rösträtt fortfarande stanna utestängda från medborgarrätten!

Såsom en konsekvens af könsstreckets borttagande och för att verklig rättvisa skall kunna skipas härvid kräfvas därför också redan ur denna synpunkt att de öfriga »strecken» och »garantierna», som knutits till den nu gällande s. k. »allmänna» rösträtten, och hvarigenom, förutom alla kvinnor, äfven ofantligt stora medborgargrupper af fattiga män blifvit uteslutna från medborgarrätten, helt och hållet slopas.

Vi tillåta oss att här göra några korta randanteckningar till de olika »strecken».

Det värst härjande bland dessa är, som en hvar känner, *utskyldstrecket*. Vi ha för vår del ständigt principiellt protesterat mot detsamma, såsom varande en kvarlefva af censusåskådningen, oförenlig med den allmänna rösträttens grundtanke och okänd i den allmänna rösträttens länder. Härtill kommer, att detta streck måste framstå såsom särskildt orättvist och förkastligt, alldenstund det nästan uteslutande drabbar dem, som af en eller annan anledning äro i ekonomiskt af-

seende vanlottade. Allra mest bjärt framträder detta under tider af ekonomisk depression, med dess sviter af arbetslöshet och minskade inkomster för de breda lagren. Det är icke nog med, att arbetareklassen får direkt lida värst af de hårda tiderna, den drabbas genom utskyldsstrecket samtidigt af en minskning i sitt politiska inflytande.

Huru utskyldsstrecket under svåra tider särskildt härjar bland de minst bemedlade klasserna, därom förelågo redan drastiska vittnesbörd i den officiella valstatistik, som uppgjordes rörande landstingsvalen och den kommunala rösträtten år 1910, och ur hvilken vi i vår motion till förra årets Riksdag voro i tillfälle att anföra en del synnerligen belysande siffror. Dessa visade bland annat att *öfver fjärdedelen* af de fattigare klassernas valmän då stupade på utskyldsstrecket! Huru detta streck verkat vid Andra kammarvalen sistlidne höst, därom föreligga numera officiella statistiska utredningar.

Nedanstående tabell (se Widell sid. 55) belyser de olika diskvalifikationsgrundernas verkningar vid Andra kammarvalen 1911:

De i 1911 års röstlängder såsom icke röstberättigade uppförda, fördelade efter diskvalifikationsgrunder.

		A. Landsbygd	B. Städerna	C. Samtliga	
1.	Utländska undersåtar	2,657	2,930	5,587	
2.	Vanfrejdade	497	376	873	
3.	I konkurs	1,426	1,195	2,621	
4.	Omyndiga	4,146	971	4,917	
5.	Fattigunderstödda	26,292	17,848	44,140	
6.	Nyinflyttade	41,280	15,386	56,666	
7.	Försummad värnplikt	2,707	1,299	4,006	
8.	Oguldna kronoutskylder	29,223	16,953	46,176	
9.	» kommunalutskylder	23,074	13,097	36,171	164,134
10.	» krono- och kommunalutskylder	32,617	49,170	81,787	
	Summa	163,919	119,025	282,944	

Af de 282,944 manliga medborgare, som på grund af de olika strecken blefvo i fjol höst utestängda från sin rösträtt, är det således icke mindre än 164,134, som fallit offer för utskyldsstrecket!

Att detta streck isynnerhet härjar bland de *fattigare* klasserna, torde med all tydlighet framgå af de i följande tabell sammanförda uppgifterna, utvisande antalet röstberättigade samt antalet röstande inom olika *yrkesgrupper:*

De i 1911 års röstlängder uppförda, fördelade efter yrkesgrupper.

(Sammandrag för hela riket.)

Yrkesgrupp.	Röstberättigade		Röstande		Icke röstberättigade
	Antal	%	Antal	%	
Grupp 1.					
Godsägare	1,057	89.4	856	81.0	125
Fabrikörer	8,477	88.5	6,137	73.6	1,102
Kontorspersonal	30,027	80.8	20,499	63.3	7,136
Högre tjänstemän	21,168	89.4	15,508	73.3	2,509
Fria yrken	6,267	76.8	3,770	60.2	1,898
Husägare och kapitalister	3,456	91.5	2,035	58.9	322
Öfriga i grupp 1	2,668	79.6	996	37.3	684
Grupp 2.					
Hemmansägare	245,242	96.0	146,361	59.7	10,182
Arrendatorer	42,672	92.9	25,747	60.3	3,269
Handtverkare	89,166	77.0	53,427	59.9	26,684
Handlande	26,483	83.2	17,087	64.5	5,339
Handelsbiträden	6,368	71.9	3,449	54.2	2,489
Öfriga näringsidkare	5,646	74.7	3,064	54.3	1,915
Lägre tjänstemän	61,165	87.3	20,003	65.4	8,888
Folkskollärare	6,855	93.5	5,561	81.1	473
Öfriga i grupp 2	2,803	76.4	1,120	40.0	866
Grupp 3.					
Rättare	6,557	81.7	4,154	63.4	1,470
Torpare	85,177	89.2	41,346	48.5	10,321
Drängar	78,245	81.2	39,737	50.8	18,103
Öfriga jordbruksarbetare	34,865	83.0	15,960	45.8	7,118
Sjömän och fiskare	21,345	69.3	6,067	28.4	9,470
Arbetare	265,896	64.9	151,494	57.0	143,857
Öfriga i grupp 3	14,590	44.7	3,009	20.6	18,781
Summa	1,066,200	79.0	607,487	57.0	283,001

Således voro icke mindre än 143,857 *arbetare* diskvalificerade vid höstens val, d. v. s. *mer än halfva antalet* af alla icke röstberättigade utgjordes af arbetare. Räknar man hit alla de i grupp 3 upptagna,

som innefatta de lägsta inkomstlagren, stiger siffran till 209,120, af hvilka säkerligen vida öfver hälften förlorat sin rösträtt till följd af utskyldsstrecket.

Särskildt på sådana platser, där en större industribefolkning är hopad, verkar utskyldsstrecket fullkomligt härjande. Sålunda, för att blott anföra ett par exempel, voro i höstas i Göteborg ej fullt hälften af samtliga i röstlängden upptagna, eller 49.2 procent, effektivt röstberättigade. I Malmö var siffran föga bättre, endast 51.2 procent.

Af tabellen här ofvan framgår att för hela riket *öfver en tredjedel* af arbetare-valmännen utestänges från sin rösträtt på grund af det dubbla utskyldsstrecket. Högern visste väl hvad den gjorde då den höll hårdt på utskyldsstrecket — häri tyvärr understödd af ett flertal inom det liberala partiet. Men att kalla ett valsystem, där sådana massor af valmän stupa under de direkta skatternas tyngd, för »allmän rösträtt», verkar nästan parodiskt. Och att kalla detta streck ett »ordentlighetsstreck» är en tanklös utmaning mot alla de tusenden, hos hvilka brödbekymren *måste* taga ut sin rätt framför alla andra kraf.

Fattighjälpstrecket måste i sin nuvarande omfattande formulering betraktas såsom en upprörande orättvisa mot medborgare, som nödgats mottaga tillfälligt understöd från det allmänna för sig eller de sina på grund af t. ex. sjukdom eller oförvållad arbetslöshet. Naturligtvis härjar detta streck *enbart* bland de minst bemedlade, och det stora antal som enligt tab. I i följd af dessa stadganden förlorade sin rösträtt eller icke mindre än 44,140 personer, torde till fullo ådagalägga, att man åtminstone på många ställen vid tillämpningen af detta streck gått betydligt längre, än hvad ursprungligen varit afsikten med detsamma.

Då denna fråga förra året behandlades i konstitutionsutskottet, yttrade äfven fem reservanter, tillhörande det liberala partiet, bland annat följande: »— — Tillämpningen synes ådagalägga, att de farhågor, som uttalats för ifrågavarande bestämmelsers verkningar, varit blott allt för väl grundade. Icke nog därmed, att antalet af dem, som genom 'fattigvårdsstrecket' uteslötos från valrätt, blef oväntadt stort, i synnerhet i vissa kommuner, utan där befanns också, att detta delvis berodde därpå, att bland de häftande för fattigunderstöd uppfördes en mängd valmän, som själfva icke voro medvetna om att hafva erhållit sådant understöd. Valmän, som själfva eller för hustru eller barn erhållit *sjukvård* å vissa allmänna anstalter och på grund af medellöshet icke behöft erlägga betalning för denna vård, ingingo sålunda bland de häftande. En sådan verkan af riksdagsordningens stadganden måste

uppröra den allmänna rättskänslan, så mycket mer som stadgandet kom att drabba olika på olika orter, allt efter den olika karaktären af de sjukvårdsinrättningar, som anlitats samt olika uppfattning och anordning af det inbördes förhållandet mellan fattigvård och sjukvård inom respektive kommuner. Det synes oss uppenbart, att härutinnan yppat sig ett missförhållande, som kräfver snar rättelse. Sådan rättelse bör närmast vara att vinna genom lämplig omformulering af vederbörande moment i riksdagsordningen. — —»

Då reservanterna ansågo en dylik formulering vara förenad med svårigheter, som ej kunde öfvervinnas utan föregående utredning, hemställde de om en skrifvelse till Kungl. Maj:t i syfte att få de omnämnda olägenheterna afhjälpta.

Enligt vårt förmenande kan emellertid en suspension af den politiska valrätten under nuvarande fattigvårdsförhållanden endast vara befogad i fråga om sådana personer, hvilka i viss utsträckning ställts under annans förmyndareskap. Vi föreslå därför, att detta stadgande begränsas att blott omfatta dem, som på grund af stadigvarande fattigunderstöd stå »under fattigvårdsstyrelses målsmansrätt.»

Ett streck, som beröfvat ett oväntadt stort antal medborgare deras valrätt, är *flyttningsstrecket*. På detta stupade vid valet förra hösten icke mindre än 56,666. Rösträttsbestämmelser, som åstadkomma sådana verkningar, kunna väl med skäl stämplas som absurda, ty det kan väl ändå inte ligga någon mening i att en person skall förlora en viktig medborgerlig rättighet därför att han flyttar från en ort till en annan inom riket. Vi äro naturligtvis medvetna om de svårigheter, som kunna ställa sig i vägen för ett *fullständigt* undanröjande af nyssnämnda brister i valrättsbestämmelserna, men äro dock förvissade om, att hithörande stadganden både kunna och böra underkastas en sådan revidering, att den genom dessa bestämmelser förorsakade decimeringen må så mycket som möjligt begränsas.

Beträffande de mindre strecken vilja vi till slut blott påpeka, att *värnpliktsstrecket* aldrig varit annat än, som vi förut uttryckt det, »ett öfverflödigt trasselstreck», samt att *konkursstrecket* utan fog sammanblandar en gäldenärs privatekonomiska ställning med hans valrätt.

Slutligen må ej förgätas det *höjda åldersstreck*, upp till faktiskt i medeltal *öfver 25 år*, som infördes i samband med 1907 års rösträttsutvidgning. Ingen som helst olägenhet hade förut försports af att rösträttsåldern satts lika med den borgerliga myndighetsåldern, intet hållbart skäl lärer heller kunna anföras, minst i ett land som Sverige, för att stänga ute dessa fyra åldersklasser myndiga män och kvinnor

från valrätten. Tvärtom behöfva vi våra unga med vid valurnorna för att med sin ljusa tro på möjligheten och nödvändigheten af ett snabbt och effektivt reformarbete motväga den alltför ängsliga betänksamhet, som där har sin fulla talan ända upp till lifvets senaste höst.

I en motion 1907 skref nuvarande finansministern Adelswärd följande: »Såsom villkor för rösträtten borde icke få kvarstå andra bestämmelser än sådana, för hvilka fullt klara skäl för deras rättvisa kunna anföras och som icke på grund af deras natur måste komma att verka olika inom olika samhällsklasser.» Mäter man med denna sunda måttstock, så falla också *alla* här uppräknade streck, och rösträttsvillkoren förenklas till *välfrejdad* och *fullmyndig*.

Då vi sålunda fortsätta att kräfva *allmän rösträtt* i verkligheten och ej blott till namnet såsom grund för den folkvalda kammaren, följer också häraf som en naturlig konsekvens att *valbarheten* bör frigöras från de inskränkningar, som nu ålagts densamma.

Den nuvarande regeringen har också i sitt förslag angående kvinnornas politiska rösträtt visat sig behjärta denna konsekvens och låtit valbarheten följa med jämte valrätten. Enligt vårt förmenande finnes det emellertid icke något bärande skäl att, när denna reform sker, fortfarande bibehålla en sådan inskränkning i valbarheten som ligger i *bostadsbandet*, och hvarigenom ett parti, som kanske har en högt skattad medlem straxt utanför valkretsgränsen, hindras att, om valmännen så önska, sända denne som kretsens representant till Riksdagen. Genom beslut vid fjolårets riksdag blef som bekant bostadsbandet på sätt och vis afskaffadt för statsråd. Men samma skäl, som talade för en ändring i detta specialfall, äga äfven sin giltighet i öfriga fall, då bostadsbandet ställer sig hindrande i vägen för de bäst kvalificerade att bli valda. Ser man saken ur valmännens synpunkt har man öfver hufvud svårt att förstå, hvilka olägenheter denna för vårt land nästan enastående inskränkning i deras rätt till fritt urval bland kandidater skulle kunna medföra. Visst är att om man med proportionalismen afsett att trygga att de största kapaciteterna inom de olika partierna komma fram, så *motverkar* bostadsbandet direkt en sådan sträfvan.

Vi vilja således, att ur *hela* nationens fria val skall framgå en kammare, som med full rätt kan göra anspråk på namnet folkvald. Vi påyrka därför alltjämt slopandet af alla de mångahanda »streck», hvilka fortfarande göra rösträtten i vårt land till allt annat än allmän, och hvilka hvart i sin mån motverka och fördröja den demokratisering af statslifvet, som tidsutvecklingen bjudande påkallar.

Första kammaren.

När vårt parti som konsekvens af 1906 års händelser vidgade sitt gamla kraf på allmän rösträtt till att fordra en *demokratisk författningsrevision,* som sålunda skulle omfatta äfven Första kammaren, funno vi vägande skäl tala för att göra ett försök att gifva demokratien dess tillbörliga plats i vårt statslif utan att fordra på samma gång ett sönderbrytande af vårt historiskt gifna tvåkammarsystem. Den uppgift, som förelåg, var icke nödvändigt att utforma en helt ny författning, men fastmera att åstadkomma sådana genomgripande ändringar i det gamla systemet att en klar och stadgad folkvilja icke skulle kunna som hittills på obestämd tid alldeles hejdas af en Första kammare, som blott företrädde intressena och fördomarna hos en liten minoritet af nationen. Frågan om en undersökning af ett *enkammarsystems* problemer föll utanför ramen af vår sålunda genom förhållandena begränsade uppgift. Däremot anvisade vi två utvägar att vinna det närmaste och oeftergifliga målet: brytande af Första kammarens allt mer olidliga förmynderskap öfver ett fullmyndigt folk. Grundvalen för denna kammare måste demokratiseras genom införande af den *lika* och fullt allmänna kommunala rösträtten. Men dessutom måste den nu genomförda likställigheten kamrarna emellan modifieras genom införande af stadganden om ett blott *suspensivt* veto, till förebyggande af stagnation i utvecklingen.

Af dessa båda vägar är den förra af alldeles särskild vikt genom den demokratisering af hela det kommunala lifvet, som den på samma gång innebär. Så starkt samlade sig också folkkrafvet på en demokratisering af första-kammar-grunden, att själfva den konservativa regeringen ju fann sig böra gå detsamma ett stycke till mötes, medan den, liksom Riksdagens majoritet, alldeles afvisade hvarje tanke på rubbning i kamrarnas likställighet.

Själfklart kan detta motstånd på intet sätt rubba vår öfvertygelse om behofvet och gagnet att i ett tvåkammarsystem till betryggande af snabb demokratisk utveckling ge plats åt det suspensiva vetots princip. Den lärorika historien om hur Englands folk helt nyss måste för att bli herre i eget hus, bryta motståndet hos en halsstarrig öfverhusmajoritet och fastslå grundsatsen att öfverhuset blott bör besitta ett ganska kort suspensivt veto, torde vara i friskt minne. Och åtskilligt talar för att vi, trots den förskjutning, som redan den 40-gradiga skalan medfört, komma att här i landet få genomgå liknande erfarenheter.

Emellertid är det uppenbart att det allmänna intresset i vårt land för närvarande så starkt samlat sig på *demokratiseringen* af Första kammaren, att det kan vara tvifvelaktigt, om något vinnes med att just nu äfven skjuta fram det suspensiva vetot. Vi skola så mycket hellre låta denna fråga för tillfället hvila som ju alltid bör ihågkommas, att problemet om en Första kammares maktbefogenhet *kan* lösas efter en helt annan, många skola säga en bättre linje än det suspensiva vetot, nämligen på *enkammarsystemets* grund. I all synnerhet sedan numera proportionalismen väl får anses vara stadfäst i vår författning och den förut alldeles fullständiga artskillnaden i kamrarnas sammansättning synbarligen modifierats redan genom den nya skalan — ett närmande som redan tagit sig uttryck t. ex. i för båda kamrarna gemensamma partibildningar och som enligt sakens natur väl blir ännu något mera intimt sedan röstskalan ersatts af lika rösträtt — komma nog allt flera att fråga sig om systemet med två kamrar icke är i själfva verket en onödigt tung och långsamt arbetande apparat för att nå sitt ändamål att ge den stabilitet åt statslifvet, som i det helas intresse är önskvärd. Det bör här erinras om att 1911 års socialdemokratiska partikongress för sin del uttryckligen tog steget öfver till enkammarsystemets linje.

Mot ett upptagande af kraftet på suspensivt veto talar emellertid icke minst det rent praktiska skälet att så länge det fortsatta högerväldet i Första kammaren med siffror kan visas vara en direkt följd af *den 40-gradiga skalan,* böra ansträngningarna icke splittras, utan *samlas mot denna,* som ännu på intet sätt kunnat få traditionens och vanans hypnotiserande makt öfver sinnena.

Vårt förslag måste af naturliga skäl äfven rikta sig mot de orättvisa streck, som fortfarande satts för *valbarheten* till Första kammaren. De obehöriga hinder, som ligga i förbud för kvinnas valbarhet och stadgande af en viss högre förmögenhet såsom valbarhetsvillkor, måste bort. Hvad särskildt angår förmögenhetsstrecket, har erfarenheten från första-kammar-valen enligt den nya ordningen redan till fullo ådagalagt, hvilka stora svårigheter det möter för arbetarklassen och säkerligen äfven för småfolket på landet att kunna till sina representanter utse personer, som de anse närmast företräda sina intressen.

De sålunda af oss åter framförda förslagen till ändringar i våra kommunal- och grundlagar utgöra tillsammans en reformkomplex, hvars genomförande är efter vår mening oundgängligt, därest vårt land skall på allvar kunna komma in i den demokratiska utveckling och själffostran, som tiden kräfver. Man må icke invända, att vi så nyss tagit steg framåt, att tills vidare ingenting bör göras. Tvärtom vore just nu rätta

tidpunkten att radikalt fullfölja den rösträttsreform, som 1907—09 stannade vid halfgjordt arbete. Sanningen är att rösträttsfrågan, trots att medgifvanden gjorts, alltjämt *står olöst*, så länge ett fåvälde med hjälp af allehanda »streck» och graderade röstskalor långa tider framåt kan trotsa äfven en mycket stark folkmening. Vi vilja fram till möjligheten för Sveriges *hela* folk att själf bli herre i eget hus, i stat och kommun.

Med stöd af hvad vi sålunda anfört hemställa vi

att Riksdagen för sin del måtte antaga som hvilande till grundlagsenlig behandling

I. Beträffande § 16 riksdagsordningen följande ändrade lydelse af nämnda paragrafs första stycke:

Valrätt till Andra kammaren tillkommer en hvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som före det kalenderår, hvarunder val äger rum, uppnått 21 års ålder; dock ej den som står under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelses målsmansrätt.

II. Beträffande § 19 riksdagsordningen följande förändrade lydelse:

Till ledamot i Andra kammaren kan endast utses man eller kvinna, som uppnått 25 års ålder samt äger valrätt inom riket.

III. Beträffande § 9 riksdagsordningen följande förändrade lydelse:

Till ledamot i Första kammaren kan endast väljas man eller kvinna, som är röstberättigad inom sin kommun samt uppnått 30 års ålder.

Slutligen hemställa vi, att vederbörande utskott, i händelse af bifall till våra ofvanstående förslag, ville vidtaga den jämkning i formuleringen jämväl af andra paragrafer i grundlagarna, som kan blifva en följd af ofvanstående förslag.

Stockholm den 22 april 1912.

Hj. Branting.

Herm. Lindqvist. *F. W. Thorsson.* *Nils Persson.*
Värner Rydén. *A. J. Christiernson.* *Viktor Larsson.*
E. Palmstierna. *B. Eriksson.* *O. H. Waldén.*

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1912